

Zakonodaja na področju živinoreje za Slovenijo v letih 1740-1945

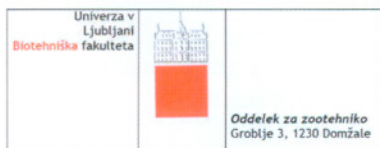
Prispevki k bibliografiji

Bibliografija je zbirka številnih zakonov, patentov, dekretov, pravilnikov, oznanil, pravil in predpisov, ki so od leta 1740 do leta 1945 veljali za Slovenijo na področju živinoreje. Veliko jih je (skupaj 407) in skozi njih se zrcali tudi strokovni razvoj živinoreje. Objavljena je na spletni strani: Digitalna knjižnica Slovenije – DLIB.si (<http://www.dlib.si>).

V zadnjih dveh letih je dostopnost do številnih gradiv, ki so vključena v to bibliografijo, pogosto neposredna, preko spleta. Za prvo pomoč in spodbudo nekaj spletnih naslovov:

1. ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte Online: <http://alex.onb.ac.at/alex.htm>
2. Sistory - Zgodovina Slovenije: <http://www.sistory.si/uradni-listi.html>
3. Kataloge der Österreichischen Nationalbibliothek: <http://www.onb.ac.at/kataloge/index.htm>
4. Google Knjige Beta: <http://books.google.com/>
5. Internet Archive: <http://www.archive.org/details/texts>
6. Digitalna knjižnica Slovenije: <http://www.dlib.si/v2/Default.aspx>

Bibliografija je nastajala dobrih pet

PRISPEVKI K BIBLIOGRAFIJI:
ZAKONODAJA NA PODROČJU ŽIVINOREJE ZA
SLOVENIJO V LETIH
1740 - 1945

ZBRAL IN UREDIL:
Prof. dr. Andrej Šalehar,
zaslužni profesor

RODICA, 7. JANUAR 2011

let in veliko zakonikov ter drugih gradiv smo pregledali v slovenskih knjižnicah: Centralna pravosodna knjižnica v Ljubljani, Slovanska knjižnica, Knjižnica Pokrajinskega arhiva v Mariboru, Knjižnica muzeja in galerij mesta Ljubljane, Narodna in univerzitetna knjižnica in druge. Podatke smo našli tudi v Arhivu Republike Slovenije, v antikvariati in na boljšem sejmu.

TUDI V SLOVENSKEM JEZIKU

Glaser (1894) piše, da so za časa Marije Terezije začeli ukaze in razpise razglašati tudi v slovenskem jeziku, n. pr. razglas »O splošni razdelitvi pašnikov« z dne 4. decembra leta 1768. v Ljubljani. Že v letu 1764 smo dobili tiskani dvojezični (nemško-slovensko) zakonski predpis o mesnem krajcarju, ki je najstarejši do sedaj najdeni slovenski tisk na področju slovenske živinoreje. To je bil: »Patent Marije Terezije, s katerim uvaja naklado mesni krajcar, ki se plačuje od vsake posamezne vrste živine Ministerialni bančni deputaciji (Ljubljana, 16. julija 1764)«. V skupini dvojezičnih tiskov »Osnanila« z zakonskimi predpisi in strokovnimi navodili na področju živinoreje do leta 1850 je bilo do sedaj najdenih 26 tiskov – Šalehar (2011). Po letu 1848 so avstrijske zakonike za Kranjsko, Štajersko in Goriško izdajali tudi v slovenskem jeziku.

PRIMERI IZ 18. STOLETJA

Primeri izbranih in zanimivih poudarkov iz predpisov v 18. stoletju:

- v 17. stoletju je cesar Karel VI zaukazal izločiti iz čred ovne z zelo grobo volno,
- ustanovitev vzrejališča za plemenite ovce v Merkopalju,
- letno poročanje o napredovanju ovčereje in pošiljanje vzorcev volne,
- podatke o staležu živine je potrebno poslati v določenem času,
- presoja potomcev španskih in padovanskih ovnov,

- razširitev in izboljševanje ovčereje,
- priporočilo za izboljšanje govedoreje z rabo primernih bikov,
- uredba o prepovedi prostega tekanja prašičev,
- škoda, storjena po živini,
- zakon o prepovedi, da konjederci in rablji redijo in pitajo prašiče,
- inštrukcija glede izboljšanja konjereje,
- zakon za razširjenje čebel
- in številni drugi.

PREDPISI ZA IZBOLJŠEVANJE ŽIVINE V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

Med predpisi, ki so bili izdani za področje živinoreje v prvi polovici 19. stoletja, so posebej zanimivi tisti, ki določajo zootehniške kriterije za presojo živali. Z današnjimi izrazi bi rekli, da predpisujejo nekatere sestavine pasemskih standardov. Med drugimi je bilo leta 1822 izdano: »Osnanilo zesariskiga kral. Ilirskiga Poglavarstva v Ljubljani«, v katerem so »Postave, po kterih se bodo premilostlivo dovoljene darila vsako leto delile, de bodo na Kranjskem govejo shivino bol prav redili«. V osmem poglavju (členu) je predpisano, katere lastnosti morajo imeti živali, da bodo lahko dobile nagrado (darilo): bik mora biti star leto in pol do tri leta; telica pa vsaj eno leto; dolgega telesa in kratkih nog, bistrh oči, s tenko in mehko kožo, zdrave in dobre za rejo.

PRVI ZAKON O ŽIVINOREJI IZ LETA 1868

V drugi polovici 19. stoletja je bil na Štajerskem leta 1868 sprejet in na začetku leta 1869 objavljen prvi zakon o živinoreji, ki ga je podrobno opisal Šalehar (2008). Namen zakona je bil rešitev številnih težav, kot na primer:

- kdo je dolžan skrbeti za zadostno število plemenjakov (bikov),
- ali mora imeti plemenjak (bik) uporabno dovoljenje in kako se ga podeli,
- kako pogosto lahko bik plemeni,

Živinoreja

- starost bikov in telic ob prvem plemenjenju,
- krma za živino,
- hlevi za živino,
- oskrba in reja živine,
- delitev premij in daril ...

Za slovensko živinorejo je objava tega zakona pomemben mejnik. Njegovi snovalci so dobro poznali živinorejo. Takrat znana strokovna spoznanja so smiselno vgradili v posamezne člene in pri tem celovito zakonsko opredelili vsa pomembnejša področja živinoreje. Prav ta celovitost je velika odlika prvega zakona o živinoreji. Morda so bili sestavljavci zakona prav v strokovnem znanju preveč pred praktično živinorejo in tako nekatere zakonske rešitve za številne rejce niso bile razumljive.

Zakon je obsegal 32. členov in je bil vsebinsko razdeljen v naslednje strokovne skupine:

- uvod in vsebina zakona (1. in 2. člen),
- živinorejske strokovne (nadgledne) komisije in plemenski biki (3.–15. člen),
- reja, hlevi, krma in ukrepi okrajnega odbora (16.–21. člen),
- premije (darila) za vzpodbudo živinorejcev in izboljšanje govedoreje (22.–30. člen),
- kazenske določbe (31. in 32. člen).

Zelo zanimiva so strokovna pojasnila posameznih členov zakona, ki jih je avtor z inicialkami A. B. objavljajl v Slovenskem gospodarju (1870) v 13. nadaljevanjih od 35 do 47 številke in so kot nekakšen učbenik za živinorejo ter slika stanja živinorejske stroke v sedemdesetih letih 19. stoletja.

V Naznanilih (1878) je objavljen »Načrt deželne postave za vojvodino Kranjsko o ravnanji z junci za plemo«, ki ga je predlagala Kranjska kmetijska družba. Postava je bila sprejeta in je objavljena v Deželnem zakoniku za vojvodino Kranjsko v letu 1879. Ta zakon je predpisal dovolilnice

(licence) za bike, ki so veljale eno leto in da so se za tujo živino smeli uporabljati le potrjeni plemenjaki. Vse ostalo, kar najdemo v prvem zakonu o živinoreji, pa v tej postavi ni bilo vključeno.

Štajerski zakon o živinoreji (govodoreji) je bil prvi, ki je bil sprejet v eni od štirinajstih avstrijskih dežel. Po vzoru štajerskega zakona so praktično enakega ali z nepomembnimi spremembami pozneje sprejele zakone še druge dežele (Kranjska – leta 1890; Goriška – leta 1903).

V Deželnem zakoniku in vladnem listu za kranjsko kronovino (1849–1918) smo našli skupaj 26 zakonskih pravil na področju živinoreje in poleg zakona o živinoreji je potrebno vsaj omeniti predpise za preprečevanje trpinčenja živali (1855, 1904) in zakon o stavbah (1875). Na Goriškem pa je bil leta 1879 sprejet in objavljen v slovenskem jeziku zakon o čebelarstvu – Šalehar in Gregori (2009).

MED OBEMA VOJNAMA

Med obema vojnoma je najpomembnejša izdaja Zakona o pospeševanju živinoreje leta 1929. Zakon je veljal za vse vrste kmetijskih živali, predpisal je med drugim licenciranje plemenjakov in predvidel je pasemske okolišje. Leta 1926 so objavili Pravilnik o opravljanju izpita za živinorejske inšpektorje v Kraljevini Srbob, Hrvatov in Slovencev. V prvem členu je zapisano, da »... samo oni strokovnjaki, ki opravijo ta izpit, pridobe kvalifikacijo za strokovno samostalno vodstvo živinoreje ...«. Kot zanimivost naj omenimo še izdajo Navodila za presojo barvnih znakov cikastega goveda, ki je bilo objavljeno leta 1935.

ZA KONEC

Kratek sprehod po zakonskih pravilih na področju živinoreje za Slovenijo med leti 1740 in 1945 (skozi dvesto let) je odkril številne strokovne zanimivosti iz zgodovine živinoreje. Od zgodnjih zakonskih urejevanj reje domačih živali

rejskih strokovnjakov, vse to je zapisano v živinorejski zakonodaji. Že v 18. stoletju so bili določeni popisi živine in s strokovnimi navodili so predpisovali izboljševanja posameznih vrst domačih živali.

Nekatera zakonska določila pa se ohranjajo skozi čas. Povezana so z odbiro in potrjevanjem plemenjakov. To najdemo zapisano tudi v današnji živinorejski zakonodaji.

VIRI

1. Bojkovski, Danijela, Šalehar, Andrej. Zakonska pravila o reji ovac v 18. stoletju. Izbrani primeri. 78(2010)2, str. 22–24, Kmetovalec
2. Glaser, Karel. Zgodovina slovenskega slovstva. I. del. Ljubljana 1894, 220 strani
3. Siard, Nataša, Šalehar Andrej. Odnos do domačih živali v slovenskem okolju – nekaj zgodovinskih pričevanj. 76(2008)3, str. 15–17, Kmetovalec
4. Šalehar, Andrej, Žan Lotrič, Metka, Čepon, Marko. Navodila za presojo barvnih znakov cikastega goveda. 9(2009), str. 18–19, Cikasti zvonček
5. Šalehar, Andrej, Gregori, Janez. 130 let prvega zakona o čebelarstvu v slovenskem jeziku. CXI(2009)7–8, str. 250, Slovenski čebelar
6. Šalehar, Andrej. 140 let prvega zakona o živinoreji v Sloveniji. 76(2008)10, str. 14–16, Kmetovalec
7. Šalehar, Andrej. Slovenske knjige in tiski s področja živinoreje [Elektronski vir]: prispevki k bibliografiji: izdaje do leta 1945: Tretja dopolnjena izdaja. DLIB.si, Rodica 2011, 33 strani
8. Šalehar, Andrej. Zakonodaja na področju živinoreje za Slovenijo v letih 1740–1945 [Elektronski vir]: Prispevki k bibliografiji. DLIB.si, Rodica 2011, 49 strani
9. Šalehar, Andrej. Zakonska pravila o reji prašičev v 18. stoletju. 77(2009)5, str. 19–21, Kmetovalec

prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor,
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

rotometal
d.o.o.
Studenec pri Krtini 14, 1233 DOB

- Potopni mešalnik za gnojeko
- Črpalka za mešanje gnojekve, prezračevanje in spiranje kanalov
- Puhalniki za transport sena
- Teleskopski trosilnik sena
- Ventilatorji za dosuševanje sena, bal in zrnja
- Hlevski prezračevalni ventilatorji
- Gnezda za kokoši nesnice

Traktorski mešalnik za gnojeko

UGODNE CENE

01/724 9 430 • fax 01/724 9 431 • gsm 041/67 47 12 • www.rotometal.si • info@rotometal.si

do izbire in oskrbe s plemenjaki, ocenjevanj in nagrajevanj plemenskih živali, zaščite živali in predpisov o izobraževanju živino-

